

Rehabilitasyon Psikolojik Danışmanlığına Giriş: Türkiye Uygulamalarının Temelleri

Introduction to Rehabilitation Counseling: Applications in Turkey

Cahit Kaya^{ID}, Enver Sarı^{ID}

Öz. Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, Türkiye’de çok bilinen bir alan olmamakla birlikte, psikolojik danışmanlığın özel alanlarından bir tanesidir (Maki ve Tarvydas, 2012; Wright, 1980). Bu makalenin amacı rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının Türkiye’de tanıtılması ve özel bir alan olarak kurumsallaşmasına ön ayak olmaktır. Bu makalede rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının tarihçe ve felsefi temellerine, bilgi birikimi ve yeterliliklerine, rol ve fonksiyonlarına, ve kurumsallaşma sürecine değinilmiştir. Kurumsal uygulamalara bakıldığında, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, Avrupa ve Amerika’da farklı çatılar altında kurumsallaşmasını tamamlamış profesyonel bir uzmanlık alanı olmasına rağmen Türkiye’de bu konuda henüz gerekli adımlar atılmamıştır. Bu nedenle Türkiye’de rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının uygulanabilmesi için bazı öneriler bu makalenin sonuç kısmında sunulmuştur. Türkiye’de bu konuda yazılan ilk makalelerden biri olması nedeniyle, bu makalenin Türk psikolojik danışma literatürüne katkıda bulunulacağına inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler. Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, vaka yönetimi, Türk psikolojik danışma uygulamaları

Abstract. Although it is not well known in Turkey, rehabilitation counseling is a specialty area of counseling and psychology (Maki & Tarvydas, 2012; Wright, 1980). The purpose of this article is to introduce rehabilitation counseling into Turkish counseling literature and to help its establishment as a specialty area of counseling in Turkey. This article briefly summarizes history and philosophy, knowledge and skills; role and functions; and specific organizations of rehabilitation counseling. Although, rehabilitation counseling has become a specialty of counseling in Europe and America, necessary steps in that regard have not been taken in Turkey yet. Therefore at the end of this article, some suggestions to facilitate establishment of rehabilitation counseling as a specialty area of counseling in Turkey is provided. As this is one of the first articles on this issue in Turkey, it is believed that it would be a significant add to the Turkish counseling literature.

Keywords. Rehabilitation counseling, case management, counseling in Turkey

Cahit Kaya

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Giresun, Türkiye
e-mail: rehber.cahit@gmail.com

Enver Sarı

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Giresun, Türkiye
e-mail: enver.sari@giresun.edu.tr

Geliş / Received: 12 Haziran/June 2018
Düzeltilme / Revision: 12 Temmuz/July 2018
Kabul / Accepted: 6 Eylül/October 2018

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

Türkiye’de günümüzde psikolojik danışma uygulamaları okul psikolojik danışmanlığı ağırlıklı olmasına rağmen, psikolojik danışmanlık mesleği gerçekte uygulama alanı oldukça geniş bir bölümdür. (Ültanır, 2005). Psikolojik danışmanlık alanı ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı, okul psikolojik danışmanlığı, kariyer psikolojik danışmanlığı, aile ve evlilik psikolojik danışmanlığı ve rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı gibi çeşitli uzmanlık alanlarından oluşmaktadır (Sarı, 2017). Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, psikolojik danışmanın özel bir alanı olarak Türkiye’de henüz yeterince tanınmamış olmamasına rağmen, günümüz Türkiye’sinde ihtiyaç duyulan psikolojik danışma’nın uygulama alanlarından bir tanesidir. Çünkü, gelişen teknoloji, globalizm ve Türk ekonomisine paralel olarak, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının, gelişmiş ülkelerdeki gibi Türkiye’de de psikolojik danışma’nın uygulama alanlarının bir tanesi olması kaçınılmazdır. Bu makale rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının Türk psikolojik danışma literatürüne tanıtılması için giriş niteliğinde yazılmıştır.

Psikolojik Danışmanlık mesleği Türkiye’de çoğunlukla okullarda rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri şeklinde tanınmaktadır. Psikolojik Danışman unvanı ilk defa 17 Nisan 2001 tarih ve 24376 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği’nde geçmiş ve ilk defa 01 Kasım 2017 tarihinde 30227 sayılı Resmi Gazete ‘de psikolojik danışmanlığının ulusal meslek standartları belirlenmiştir. Bununla birlikte Devlet Personel Daire Başkanlığında psikolojik danışman kadrosu ihdas edilmediği ve hizmet sınıfı belirlenmediği için kamudaki genel müdürlükler PDR mezunlarını psikolojik danışman kadro ünvanı ile atayamamaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de hali hazırda ulusal standartları Resmi Gazetede yayımlanmasına rağmen, psikolojik danışmanlık mesleğinin tanımı henüz bir yasada tanımlanmamıştır. Buna karşın, İstanbul başta olmak üzere, büyükşehirlerde psikolojik danışmanlık ve uzmanlık alanlarıyla ilgili (örneğin, kariyer psikolojik danışmanlığı, aile ve evlilik psikolojik danışmanlığı) hizmetler sunulmaktadır.

Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, psikolojik danışmanlığın bir uzmanlık alanı olarak, kısaca özü/engeli olan bireylere yönelik yapılan psikolojik danışmanlık, psikososyal destek verme ve hizmet sunma sürecidir (Chan, Thomas ve Berven 2015) şeklinde tanımlanabilir. Özü/engeli olan insanların yaşadığı problem ve bariyerler, özü olmayanlara göre çok çeşitlilik ve farklılık göstermeleri nedeniyle, psikolojik danışmanların bu hizmetleri sunabilmesi için özü/engeli olan insanların özellikleri ve psikolojik danışmanlık süreci ile ilgili

bilgi ve tecrübe sahibi olmaları gerekmektedir. Bu da rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının eğitim alanıdır.

Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, psikolojik danışmanların özü/engeli olan danışanlarla ortaklaşa çalıştığı, danışanların var olan problemleri anlamalarını, kişisel ve çevresel kaynakların kullanılarak kişisel, kariyer, sosyal ve toplumsal adaptasyonu sağlayan bir süreç olarak tanımlanmıştır (Chan, Chronister, Catalano, Chase ve Eun-Jeong, 2004). Psikolojik danışmanların çok yönlü bu görevi yerine getirmek için engeli/özü olan bireylere bireysel destek sağlayacak kabiliyette olmaları, çevresel koşulları analiz edip, bu koşulların danışanların yararına göre adapte edilip, danışanların topluma katılımı sağlayacak yeterlilikte olmaları gerekmektedir (Chan ve ark., 2009). Toplumsal katılımı öncelik kimseye muhtaç olmadan tek başına yaşayıp, idare edebilme ve işgücüne tekrar katılım olmalıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken kavram “özü/engel ” kavramıdır. Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığında kullanılan özü/engel kavramı geniş bir yelpazeye sahiptir. Özü/engel kavramı insanların gündelik yaşam ve fonksiyonları yerine getirmesine engel olan her türlü fiziksel, bilişsel ve duygusal problemleri içermektedir (Koch ve Rumrill, 2016). Bu anlamda özü/engel kavramı genel olarak anlaşılan fiziksel engeli tanımlamayıp, bilişsel, sosyal ve zihinsel sağlık problemlerinin tamamını (örneğin, şizofreni, kişilik bozukluğu) içermektedir.

Bu durum rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının uygulama alanını çok geniş kılmaktadır. Rehabilitasyon psikolojik danışmanları psikiyatrik hastalıklardan fiziksel problemi olan insanlara kadar birçok popülasyonla çalışabilmektedirler. Bununla yanında unutulmamalıdır ki rehabilitasyon psikolojik danışmanları, genel olarak özü/engeli olan bireylerin yanında, özü ve engeli olmayan bireylerle de çalışabilme yetisine sahiptirler (Maki ve Tarvydas. 2011).

Tarihçe ve Felsefi Temeller

Kısa bir şekilde anlatılmak istenirse, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı batı dünyasında özürlü/engelli insanların iş yaşamına katkı sağlamaları amacıyla çıkarılan Smith Fess mesleki rehabilitasyon kanunuyla (Smith Fess Act) ortaya çıkmıştır (Chan ve ark., 2004). Daha sonra, 2. Dünya savaşı sonrası savaş gazilerinin, hayata psikolojik ve sosyal adaptasyonlarının sağlanması amacıyla, bu kanun geliştirilip bu alana daha çok ödenek ayrılmıştır. Gazilerin savaş sonrası

yaşadıkları travmaları atlatalmaları ve eğer varsa fiziksel ve zihinsel sağlık engelleriyle beraber yaşamayı öğrenmeleri ve topluma adapte olmaları için profesyonel hizmetler sunulmuş ve sonrasında bu alanda farklı bir bilgi birikimi oluşmuştur (Elliot ve Leung, 2005). İlk olarak 1940' larda çeşitli üniversitelerde rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı alanında programlar oluşturulmuş ve eğitim vermeye başlanmıştır. Mesleki rehabilitasyon ile ilgili olarak 1950' lerde çıkarılan yasayla, devlet destekli olarak mesleki rehabilitasyon alanında üniversitelerde yetişen rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının devlet ve özel sektörde işe alınmaları teşvik edilmiştir. Devlet destekli teşvikler, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının profesyonel bir disiplin alanı olarak gelişmesinin başlangıcı sayılabilir. Devamında, insani ve sosyal haklar çerçevesinde, yapılan yasal düzenlemelerle (American with Disabilities Act) özü/engeli olan bireylerin, diğer özü olmayan bireyler gibi bir yaşam kalitesine ulaşmaları için bu bireylere sosyal haklar tanınmış bu insanların psikolojik ve sosyal hizmet almaları sağlanmıştır. Örneğin, işe alımlarda, özü/engeli olan bireylerin engelleri dolayısıyla işe alımlarında ayrımcılığa uğramasına yasak getirilmiştir ve bu alanda kariyer psikolojik danışmanlığı sunulmuştur. Ya da okul ve kamu binalarının özü/engeli olan bireylerin erişimine ve ulaşımına uygun olması sağlanmıştır (Dong, MacDonald-Wilson, ve Fabian, 2010). Bu hizmetleri sunabilen uzmanların yetiştirilmesi için üniversitelerde rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı bölümleri yaygınlaşmış, böylece rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı diğer meslekler arasında yerini almıştır.

Türkiye'de buna paralel olarak özü/engeli olan bireylerin yaşamlarının kolaylaştırılması için çeşitli kanun ve hükümler mevcuttur. Örneğin Türkiye'de özü/engeli olan bireylerin kamu ve özel sektörde işe alımları desteklenmiş, kanuni kolaylıklar sağlanmıştır (Öztürk, 2011). Bununla beraber Türkiye'nin özü/engeli olan insanlara sunulan hizmet ve sosyal haklar konusunda gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğu söylenebilir (Çavuş ve Tekin, 2015). Örneğin, gelişmiş ülkelere karşın, Türkiye'de engellilerle ilgili devlet eliyle politikaların üretilmesine 1990' larda başlanmıştır (Kara, 2016). Bu konuda 1997 yılında Başbakanlığa bağlı olarak Özürlüler Dairesi Başkanlığının kurulması özü/engeli olan bireylerin topluma adaptasyonu konusunda atılan ciddi adımlardan bir tanesi olmuştur. Özürlüler kanunu 2005 yılında kabul edilmiş ve 2009 yılında Birleşmiş Milletler Engelli Hakları sözleşmesine taraf olan Türkiye, bu konudaki çalışmalarını hızlandırmıştır (Kara, 2016). Oysa buna paralel olarak, Türkiye'de bu konuda eğitim görmüş uzmanların yetiştirilmesi ve özürlü/engelli insanlara gerekli psikososyal hizmetlerin sunulması konusunda henüz gerekli adımlar atılmamıştır.

Bu nedenle, 'Türkiye' de geliştirilmesine ihtiyaç duyulan alanlardan bir tanesi de özürlü/engeli olan danışanlara psikososyal hizmetler sunma konusunda eğitim görmüş psikolojik danışmanlarının yetiştirilerek, özürlü/engelli insanlara mesleki rehabilitasyon ve diğer psikososyal hizmetlerin sunulmasıdır.

Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı alanının felsefi temelleri, psikolojik danışma mesleği ile aynı olmakla beraber; spesifik çalışma ve uygulama alanlarına uygun olarak farklı felsefi yaklaşımları bulunmaktadır. Örneğin, bu yaklaşımlardan bir tanesi danışanların güçlendirilmesidir. Özürlü/engeli olan bireylerin rehabilitasyon programlarına katılımlarını sağlamak, karar verme sürecine dahil etmek ve bir nevi danışanları güçlendirilmektir (Kosciulek ve Wheaton, 2003). Örneğin, yaşanan bir travma sonucu omurilik felci olan bir bireyin tekrar iş yaşamına kazandırılması için, bu bireyin yapabileceği meslekleri kısıtlamak yerine, bireyin isteği doğrultusunda yardımda bulunmak, bireyin istediği işi yapmasını sağlayacak desteği sunmak danışanı bir nevi güçlendirmektir. Diğer önemli bir yaklaşım ise engeli olan bireylere özgürlük ve otonomi sunmaktır (Chan ve ark., 2004). Engelli bireylerin kendileriyle ilgili yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünerek, kendileri ile ilgili karar vermelerinde onlara özerklik ve özgürlük sunmak rehabilitasyon psikolojik danışmanlığın gerekliliklerindedir. Bu noktada rehabilitasyon psikolojik danışmanları, danışanlara terapi ve tedavi süreci ile ilgili gerekli bilgileri sunup, onların sistematik bilgiye dayalı bir şekilde karar vermelerine yardım eder. Örneğin, omurilik felci geçiren bir danışana, kariyer psikolojik danışmanlığı hizmeti sunarken hangi mesleği yapmak istediğini sormak ve onu bu konuda yardım etmek rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının özerklik ve danışanlarını karar verme sürecine dahil etme ilkelerinin gereğidir. Görüldüğü üzere rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının, kendine özgü felsefi ilke ve temelleri mevcuttur. Bunun yanında rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, özürlü/engeli olsun ya da olmasın her insanın, insan olması bakımından değerli olduğunu ve toplumun tam bir üyesi olduğunu belirtmektedir. Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı özürlü engellilerle ilgili olarak, ne medikal modelde olduğu gibi özürlü engeli sadece fiziksel nedenlere bağlamış, ne de sosyal modelde olduğu gibi özür/engelin sadece toplumsal nedenlerden kaynaklandığını belirtmiştir (Chan, Livneh ve Kaya, 2014). Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı özürlü/engeli olan bireylerin topluma entegrasyonunu amaçlamakta, özürlü/engelli bireylerin kendilerine ilişkin yeteneklerinin önemsinmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesi gerektiğini

belirtmektedir. Chan ve arkadaşları (2004), özürlü/engelli insan hakları bağlamında, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının amaçlarının özürlü/engelli insanların toplumla bütünleşmesini sağlamak, engelli/özürlü insanlara şans tanınması, bağımsız bir birey olmalarını sağlamak, onları güçlendirmek, rehabilite etmek ve yaşam kalitelerini arttırmak olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda özürlü/engelli bireylerin çevresel koşullardan kaynaklanan problemlerle başa çıkmalarına yardım edilmeli, kapsamlı yaklaşımlarla beraber, özürlü/engelli bireylerin özür ve engellerine odaklanmak yerine, bu bireylerin bütünselliklerine önem verilmelidir. Bu noktada engelli/özürlü bireylerle yapılan çalışmalar esnek olmalı, hizmetler bireyselleştirilmeli ve rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı bir süreç olduğu için, danışanlara gerektiği müddetçe psikolojik danışma hizmeti sunulmalıdır. (Spornier, 2011). Bununla beraber rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının felsefi temelleri çok geniş bir yelpazeyi kapsayıp, bu makalede açıklanamayacak kadar geniştir. Burada sadece giriş niteliğinde bilgiler sunulmuştur.

Bilgi Birikimi ve Yeterlilikler

Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, psikolojik danışmanlığın uzmanlık alanlarından bir tanesi olması dolayısıyla, rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının genel olarak zihin sağlığı ve psikolojik danışmanlığın yanında, rehabilitasyon konusunda da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının genel olarak uygulamada ihtiyaç duydukları bilgiler arasında (a) kariyer psikolojik danışmanlığı, ölçme ve değerlendirme ve psikolojik danışma, (b) psikolojik danışmanlık teorileri, teknikleri ve uygulamaları, (c) rehabilitasyon hizmetleri ve kaynakları, (d) vaka yönetimi, (e) sağlık hizmetleri ve özürlülerle ilgili sistemler, (f) özür ve engellerle ilgili sağlık, fonksiyonel, ve çevresel etmenler ve uygulamalar olarak belirtilmiştir (Leahy, Chan ve Saunders, 2003). Chan ve ark., (2009), (a) kariyer psikolojik danışmanlığı, ölçme ve değerlendirme, ve psikolojik danışma alanının; meslek ve iş ile ilgili iş yönetimi, iş bulma, işe yerleştirme, kariyer psikolojik danışmanlık ve ölçme ile ilgili konuları içerdiğini; (b) psikolojik danışmanlık teorileri, teknikleri ve uygulamaları alanının; psikolojik danışmanlığının çeşitli uygulama alanları olan ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı, grup ve aile psikolojik danışmanlığı, bireysel psikolojik danışma, ve çok kültürlü psikolojik danışma ile ilgili konuları içerdiğini; (c) rehabilitasyon hizmetleri ve kaynakları alanının; destekli olarak bir işte çalışma, okul hayatından iş hayatına geçme, özür ve engele rağmen bağımsız olarak yaşayabilme,, özür ve engele ilgili olarak sağlık bakimi ve rehabilitasyon

kaynakları ile ilgili konuları içerdiğini; (d) vaka yönetimi alanının; vaka yönetiminin prensipleri, klinik problem çözme yetileri, vaka kaydı ve raporlama, disiplinler arası takım çalışması, çatışma çözme becerileri ile ilgili konuları içerdiğini; (e) sağlık hizmetleri ve özürlerle ilgili sistemler alanının; rehabilitasyon olay yönetimi ve rehabilitasyon ve psikososyal hizmetlerin kurumlar arasında entegre bir şekilde sürdürülmesi ile ilgili konuları içerdiğini, (f) özür ve engellerle ilgili sağlık, fonksiyonel, ve çevresel etmenler ve uygulamalar alanının; özür/engelin medikal ve fonksiyonel olarak getirdiği limitleri ve mesleki rehabilitasyon konuları ile ilgili bilgileri içerdiğini belirtmektedir. Görüleceği üzere, rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının psikolojik danışmanlık ile ilgili bilgi birikiminin yanında, sağlık ve özür durumu ile ilgili spesifik bilgi birikimine de sahip olmaları gerekmektedir.

Bununla beraber rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, genel kabul gören psikolojik tedavi ve terapi yöntemlerine ek olarak, uygulamalı bir alan olması dolayısıyla, direkt uygulamaya yönelik teorileri kullanmaktadır. Genel olarak kullanılan, bilişsel davranışçı terapi, davranışçı terapi, insan odaklı terapiler gibi terapileri psikolojik danışma sürecine dahil etmekle beraber, rehabilitasyon psikolojik danışmanları engelli insanlarla ilgili geliştirilen bilgi birikimi, teori ve uygulamalardan faydalanmaktadır (Chan ve Thomas, 2015). Bu teoriler arasında örneğin psikolojik danışmanlık ve gelişim konularının öncülerinden biri sayılan Beatrice Wright'ın geliştirdiği özür/engeli kabul konsepti (ing: acceptance of disability), davranış değişim basamakları teorisi, (ing: theory of progressive stages of behavioral change), planlanmış davranış teorisi (ing: theory of planned behavior), özerk benlik yönetimi (ing: self-determination theory) gibi teoriler yer almaktadır (Bellini, 2017; Chan ve Thomas, 2015; Fishbein ve Ajzen, 2011). Bu makale bu teorileri açıklamak için çok kısıtlıdır. Fakat örnek olması amacıyla bu teoriler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Özür/engelli kabulü konseptinde, insanların belli bir engel ve özür durumunda, (a) kişilerin özürle/engelle başa çıkma ve hayatta diğer çeşitli değerlerin olabileceğine inanma; ya da diğer taraftan özür/engel karşısında yenilme/çökme yoluna girebilecekleri, (b) olumlu yönde ilerlemeleri durumunda, özür ve engelin kapsama alanını kısıtlamaya doğru gidebilecekleri, örneğin, özür/engelin etkilerini kısıtlayacak yeni bilgi ve beceriler öğrenebilecekleri, (c) daha sonra fiziksel yapının öneminin azalması örneğin, fiziksel fonksiyon ve özellikler yerine, kişiliğe vurgu yapılması ve (d) karşılaştırmalı değerlerden çok

kişinin kendine ilişkin değerleri benimsemesi, örneğin, dışsal standartlar yerine, kişilerin kendi bireysel durumlarına uygun değerlerine önem vermesi olarak kısaca açıklanabilmektedir (Chan ve Thomas, 2015; Lin ve ark., 2013). Davranış değişimi basamakları teorisinde, davranış değişimi beş aşamalı olarak açıklanmıştır: (a) davranış değişikliğini düşünme öncesi, (b) davranış değişikliğini düşünme (c) davranış değişikliğine hazırlanma, (d) davranış değişikliği için harekete geçme, (e) davranış değişikliğini sürdürme ve (f) sonlandırma. Davranış değişikliğini düşünme öncesinde kişinin davranış değişikliği konusunda hiç bir motivasyonu yoktur, ve problemlerin farkında değildir; bu nedenle kişiler davranış değişikliğini reddedebilir. Davranış değişikliğini düşünme aşamasında kişiler problemlerinin olduğunun farkında ve bu problemleri çözmeyi düşünmektedirler, fakat bu konuda henüz herhangi bir özveri göstermemişlerdir. Davranış değişikliğine hazırlanma aşamasında kişiler yakın bir gelecekte, örneğin önümüzdeki bir ay boyunca, davranış değişikliğini tasarlamaktadırlar. Bu aşamada davranış değişikliği için küçük adımlar atılabilir. Davranış değişikliği için harekete geçme aşamasında kişiler yaşadıkları, çevreleri ve davranışları üzerinde değişikliğe giderek problemleri çözmeye çalışırlar. Kişilerin bu aşamada sayılabilmesi için fonksiyonel olmayan davranışlarını bir gün ve altı ay arasında değiştirmiş olmaları gerekmektedir. Davranış değişikliğini sürdürme aşamasında, kişiler davranış değişikliği yapmış ve yaşadıkları davranış değişiklikleri konusunda tekrar bir geriye dönüş yaşamayı engellemeyi ve davranış değişikliklerini sağlamlaştırmaya çalışmaktadırlar. Sonlandırma aşamasında ise kişiler davranış değişikliğini tamamlamışlardır ve artık fonksiyonel olmayan davranışlara tekrar geriye dönüş söz konusu değildir. Bu konuda kişide tam özgüven ve yeterlilik mevcuttur (Prochaska ve Norcross, 2001). Son olarak, planlanmış davranış teorisinde davranışın gerçekleştirilmesinin hemen önceki aşamasının davranış tasarlama ya da davranışı gerçekleştirmek için niyet (ing: behavioral intention) olduğunu belirtir. Bu modele göre davranışı gerçekleştirmek için gerekli niyet ya da tasarım, üç farklı konseptten etkilenmektedir. Bunlar, (a) davranışsal inançlar, (b) öznel normlar ve (c) algılanan davranışsal kontrol olarak açıklanmıştır. Davranışsal inançlar bireyin davranışı gerçekleştirmesi sonucu meydana gelecek olumlu ya da olumsuz sonuçlar ve bunlarla ilgili öznel değerlendirmeleri içerir. Öznel normlar davranışla ilgili kişi için önemli olan birey ve grupların bu davranış hakkında ne düşündükleri ve tepkilerini; ve kişinin kendisi için önemli olan bu kişi ya da grupların isteklerini ne derece yerine getirmek istediğini içerir. Son olarak, algılanmış davranışsal kontrol ise kişinin davranışı gerçekleştirebilmesi ya da

gerçekleştirememesi ile ilgili var olan faktörler ile ilgili algılarını içerir. Kişinin davranışı yapabilmek için yeterli güce sahip olması davranışı gerçekleştirmeye etkendir (Ajzen, 2015).

Yukarıda verilen teorilerin yanında,, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı araştırmacıları yakın zamanda pozitif psikolojinin kavramlarına klinik uygulamalarda ağırlık vermiş ve insanların eksiklerine odaklanmak yerine, güçlü yönlerinin ortaya çıkarılması gerektiğini belirtmişlerdir. Kabul gören bu pozitif psikoloji kavramları arasında umut, bağlanma stilleri, mutluluk ve yaşam memnuniyeti gibi kavramlar mevcuttur (Chou, Chan, Phillips, ve Chan, 2013).

Son yıllarda rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı araştırmacıları aynı zamanda Dünya Sağlık Örgütü tarafından oluşturulan Uluslararası Sağlık Sınıflandırmasına ilgi göstermişlerdir (Chan ve ark., 2009). Bu sınıflandırma vücut yapısı ve fonksiyonları, aktivite ve katılım olarak üç ana başlık altında toplanmış; ve bireysel ve çevresel faktörlerin bu üç kavramla olan etkileşimlerine dikkat çekilmiştir. Bu sınıflandırmada bireysel faktörler kısmında yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kişilik özellikleri gibi faktörler belirtilmiş; çevresel faktörlerde ise aile, arkadaşlar, örf, adet sosyal kurallar ve benzeri çevresel faktörler belirtilmiştir. Bu modelin güçlü yönlerinden bir tanesi insan sağlığını bütüncül bir yaklaşımla ele alıp, insan sağlığına etki eden bireysel ve çevresel özelliklere odaklanmasıdır. Bu modele göre bireysel ve çevresel faktörlerin, vücut yapısı ve fonksiyonları, aktivite ve katılım ile etkileşimleri, sağlık ve özür durumunu belirtmektedir (Chan ve ark., 2009). Buna göre, rehabilitasyon psikolojik danışmanları engelli/özürlü insanların bireysel ve çevresel faktörlerine müdahale edip, onların sağlık/özür durumlarında iyileşme sağlayabilirler. Örneğin, bu modele göre eğer depresyondaki bir hastanın iyileşmesini istiyorsak, genel psikoterapi hizmetleri (örneğin, bilişsel-davranışçı terapi) sunmanın ötesinde, depresyonu ortaya çıkaran çevresel etmenlere de müdahale etmemiz gerekmektedir.

Görüleceği üzere, genel kabul gören psikolojik danışmanlık teorisi ve uygulamalarının yanında, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı alanında kullanılan bir teori ve bilgi birikimi mevcuttur. Bu teori ve bilgi birikimi daha çok uygulamaya yöneliktir. Psikolojik danışmanların bu teori ve bilgi birikiminden yararlanması ve uygulamalarda kullanması, sağlanan hizmet sürecine de katkı sunacaktır. Bu anlamda rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, psikolojik danışmanlık yardım ve müdahale alanını genişletmektedir.

Role ve Fonksiyonlar

Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı alanında yapılan araştırmalar rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının zamanlarını genel olarak üç alana ayırdıklarını göstermiştir (a) psikolojik danışmanlık ve rehberlik, (b) planlama, kayıt, ve yerleştirme, (c) halkla ilişkiler, kaynak oluşturma ve geliştirme, seyahat ve yönetsel görevler (Chan et al., 2004). Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının fonksiyonları araştırıldığında rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının (a) kariyer psikolojik danışmanlığı (b) psikolojik danışmanlık, (c) toplumsal temelli rehabilitasyon hizmetleri, (d) vaka yönetimi, (e) uygulamalı araştırma, ve (g) profesyonel hizmetler fonksiyonları yerine getirdikleri görülmüştür (Leahy, Chan, & Saunders, 2003).

Görüleceği üzere kariyer psikolojik danışmanlığı rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının başlıca uygulama alanlarından bir tanesidir. Özü/engelli olan bireylerin çalışma hayatına katılmalarında birçok engeller ile karşılaştıkları açıkça bilinen bir gerçekliktir. Bu uygulamanın amacı, belli bir özür/engeli olan, dolayısıyla çalışma hayatında zorluklar yaşayan insanların çalışma hayatına tekrar dönmelerini sağlamaktır. Mesleki rehabilitasyon hizmetlerinde rehabilitasyon psikolojik danışmanları (a) iş oluşturma ve işe yerleştirme, (b) kariyer psikolojik danışmanlığı, (c) mesleki planlama ve ölçümler ve (d) işveren psikolojik danışmanlığı fonksiyonlarını yerine getirmektedirler (Leahy ve ark., 2003).

Psikolojik danışma hizmetleri alanında rehabilitasyon psikolojik danışmanları genel olarak (a) bireysel, grup ve aile psikolojik danışmanlığı hizmetleri, (b) danışmanlarla birlikte çalışarak danışmanlara özür ve engelleri ile ilgili olarak yaşadıkları psiko-sosyal konularda yardım edilmesi hizmetlerini sunmaktadırlar (Leahy et al., 2003).

Rehabilitasyon psikolojik danışmanları, diğer uygulama alanlarından bir tanesi de vaka yönetimidir (Roessler ve Rubin, 2006). Vaka yönetiminde, psikolojik ve sosyal destek almak isteyen bireylerle bire bir bazda ilgilenip, bu kişilere sunulan hizmetlerin secimi, düzenlenmesi ve takibini yaparlar. Rehabilitasyon psikolojik danışmanları vaka yönetiminde klinik problem çözme yeteneklerini kullanarak, psikolojik ve sosyal hizmet sunan diğer branşlarla ortaklaşa çalışıp, yardıma ihtiyaç duyan bireylerin topluma katılımını ve yaşam kalitelerini arttırmayı amaçlamaktadır (Chan ve ark., 2004). Türkiye’de vaka yönetimi henüz gelişmemiş olmakla beraber, sosyal hizmetler ve benzeri alanlarda çalışan psikolojik danışmanların vaka yönetimi bilgilerine sahip olmaları gerekmektedir.

Görüleceği üzere, rehabilitasyon psikolojik danışmanları, genel olarak psikolojik danışmanlık hizmetlerini sunmakla beraber; bu hizmetlerin özrü/engeli olan bireylere sunulmasına yoğunlaşmışlardır. Buna bağlı olarak mesleki rehabilitasyon ve vaka yönetimi rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının ağırlıklı sundukları hizmetler arasındadır.

Kurumsallaşma ve Organizasyonlar

Kurumsal uygulamalara bakıldığında, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, farklı çatılar altında kurumsallaşmasını tamamlamış profesyonel bir uzmanlık alanıdır. Bu alanda yurtdışında kurulan resmi kuruluşlardan birkaç tanesi Amerikan Rehabilitasyon Psikolojik Danışmanları Birliği, Rehabilitasyon Psikolojik Danışmanlığı Eğitimi Ulusal Konseyi, ve Rehabilitasyon Psikolojik Danışmanlığı Ulusal Birliğidir. (Chan ve ark., 2004). Bunun yanında Rehabilitasyon Psikolojik Danışmanlığı Konseyindeki Rehabilitasyon Psikolojik Danışmanlığı Sertifika Komisyonu, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı alanında yüksek lisans düzeyinde belirlenen dersleri almış ve klinik uygulama koşullarını taşıyan psikolojik danışmanlara ulusal düzeyde görev yapmalarını sağlayacak rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı sertifikasını vermektedir. Bu sertifikayı almak için psikolojik danışmanların, ayrıca rehabilitasyon psikolojik danışmanlığına özgü bilgilerin de sorgulandığı ulusal düzeyde yapılan sertifika sınavına girmeleri ve bu sınavdan geçerli not almaları gerekmektedir (Leahy ve Szymanski, 1995).

Yakın zamanda Amerikan Psikolojik Danışmanlar Birliği, rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının ulusal düzeyde akreditasyonu ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur (Kaplan & Gladding 2011). Son olarak, 2015 yılında, Amerikan Psikolojik Danışmanlar Birliğinin akreditasyon kurumu olan Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitimler Akreditasyon Konseyi ve Rehabilitasyon psikolojik danışmanların akreditasyon konseyi olan Rehabilitasyon Eğitimcileri Konseyi bir araya gelip, rehabilitasyon psikolojik danışmanları programları akreditasyonunun, Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitimler Akreditasyon Konseyi tarafından yapılmasını kararlaştırmışlardır. Bu konuda aşamalı olarak rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı bölümlerinin ders yükleri Amerikan Psikolojik Danışmanları Birliğinin gerekli kıldığı şekilde düzeltilip, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı bölümlerinin, klinik ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı ya da klinik rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı adları altında Amerikan Psikolojik

Danışma ve İlgili Eğitimler Akreditasyon Konseyi tarafından akredite edilmesi öngörülmüştür.

Türkiye’de rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı ile ilgili ne herhangi bir resmi veya özel bir mesleki organizasyon bulunmakta, ne de çeşitli eğitim derneklerinin çatıları altında herhangi bir rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı birimi bulunmaktadır. Oysa rehabilitasyon psikolojik danışmanlığına ilişkin çalışmaların başlatılıp, bu alanda hizmet verecek psikolojik danışmanların yetiştirilmesi, psikolojik danışmanların uygulama alanlarını genişletecek ve etkinliklerini arttıracaktır. Ayrıca bu tür çalışmalar, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğinin ulusal düzeyde etkilerini arttıracığına inanılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, psikolojik danışmanlık alanının özel alanlarından bir tanesidir. Rehabilitasyon psikolojik danışmanları geniş anlamda özürlü/engelli bireylerin bağımsız bir şekilde yaşamalarını ve yaşam kalitelerini arttırmayı amaçlayan, bireysel ve çevresel faktörlerin dikkate alındığı, özürlü/engelli bireylere sunular psikososyal servislerin bütünüdür (Chan ve ark., 2004). Unutulmamalıdır ki, bu alanda özür/engel kavramı geniş bir yelpazeye sahip olup, bireylerin gündelik yaşamını anlamlı bir derecede etkileyen her türlü faktör olarak tanımlanmıştır (Koch ve Rumrill, 2016). Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, özürlü/engelli bireylerin topluma katkı sunmasını amaçlayan kanunlarla beraber gelişmiş, özürlü/engelli bireylerin güçlendirilmesi ve bu bireylerin özürlü/engeli olmayan bireyler gibi kendi başına karar verebilen, bağımsız bireyler olmasını amaçlayan eşitlikçi bir yaklaşım benimsemiştir (Chan ve Thomas, 2015). Rehabilitasyon psikolojik danışmanları, genel psikolojik danışmanlık alanında kullanılan teori ve terapi yöntemlerini kullanmalarının yanında, özürlü/engeli olan bireylere özgü bilgi birikimi, teori ve uygulamaları da kullanmaktadırlar. Yakın zamanda pozitif psikoloji kavramları ve Dünya Sağlık Örgütü’nün Uluslararası Sağlık Sınıflandırması da rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının kullandığı kavram ve sınıflamalar arasındadır (Chou ve ark., 2003; Chan ve ark., 2009). Rehabilitasyon psikolojik danışmanları, diğer psikolojik danışmanlar gibi bireysel, grup ve aile danışmanlığı hizmetlerini sunmalarının yanında, mesleki rehabilitasyon ve vaka yönetimi alanlarında daha çok hizmet verebilirler (Leahy, Chan ve Saunders, 2003).

Türkiye’de rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı henüz yeterince tanınan bir alan değildir. Türkiye’de bu konuda kurumsal olarak çeşitli düzenlemelere gidilmesi, özürlü/engelli insanlara sunulan hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve bu

hizmetlerin bu konuda eğitim almış kişiler tarafından sunulması sağlanmalıdır. Bu konuda yetkili organlara önemli görevler düşmektedir. Örneğin, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaşması için gerekli yasal düzenlemelere gidilip, bu alanın gelişmesi için gerekli finansal destek sunulmalı bu alanla ilgili uygulama ve araştırmalar cesaretlendirilmelidir. Bunun yanında psikolojik danışmanlık eğitimcileri bu konuda etkili bir katalizör rolü oynayıp, alanla ilgili çalışmaların hızlandırılmasına katkı sağlayabilir. Bu tür düzenlemeler ülke ekonomisine katkının yanında, Türkiye’de yaşayan insanların yaşam kalitelerinin artmasına katkı sunacaktır. Yakın bir zamanda Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği bu konuda saygıya değer somut bir adım atmıştır. 25 Mart 2018 tarihinde toplanan PDR genel kurulu ve yönetimi psikolojik danışmanlığının odak konularını belirlemiş ve rehabilitasyon psikolojik danışmanlığını Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisinin ilgi alanlarından bir tanesi olarak belirlemiştir (Sahin, Deniz, Ertaş ve Satıcı, 2018). Bununla ilgili olarak rehabilitasyon psikolojik danışmanlığına ilişkin çalışmaların başlatılıp, ivedilikle bu alanda hizmet verecek psikolojik danışmanların yetiştirilmesi, psikolojik danışmanların uygulama alanlarını genişletecek ve etkinliklerini arttıracaktır.

Bununla beraber hali hazırda, Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalı eğitim fakültesi eğitim bilimleri bölümü çatısı altında bulunmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık ana bilim dallarının eğitim fakültesi çatısı altında bulunması Türkiye’deki tarihsel gelişime özgüdür. Bununla birlikte, rehberlik ve psikolojik danışmanlığın uygulama ve araştırma alanları dünya literatürüne uygun olarak çok geniş bir yelpazeyi yayılmıştır. Fakat bu alanlardan bir tanesi olan rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı Türkiye’de henüz yeterince ilgi görmemiştir. Türkiye’de bu alanın gelişmesi için ayrıca üniversiteler düzeyinde çeşitli düzenlemeler gerekmektedir. Örneğin, üniversitelerin rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dallarında rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı ile ilgili çeşitli dersler verilip, rehberlik ve psikolojik danışmanların özürsüz ve engelli insanlara psikososyal hizmetlerin sunulması ile ilgili yetilerin kazandırılması sağlanmalıdır. Bunun yanında Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dallarının lisansüstü programlarında da yine genel PDR eğitimi verilmektedir. Oysa lisansüstü alanlarda çeşitliliğe gidilip, öğrencilerin klinik ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı, okul psikolojik danışmanlığı, kariyer psikolojik danışmanlığı, aile ve evlilik psikolojik danışmanlığı ve rehabilitasyon

psikolojik danışmanlığı alanlarında uzmanlaşması sağlanabilir. Bu konuda üniversiteler rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı alanında lisansüstü eğitime başlamalı ve alanda çalışacak meslek ve bilim insanları yetiştirmelidir.

Tüm bunlar ile birlikte ek bir yasa ile 13 Aralık 1983 tarihinde 190 sayılı kanun hükmündeki kararnamedeki devlet kadro cetvellerinde, psikolojik danışmanlık kadrosu, ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı, okul psikolojik danışmanlığı, kariyer psikolojik danışmanlığı, aile ve evlilik psikolojik danışmanlığı ve rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı gibi uzmanlık alanları belirlenerek yer almalıdır. Bu durumda rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı, psikolojik danışmanlığın bir uzmanlık alanı olarak devlet tarafından tanınır ve resmi kurumlarda kadro unvanı açılabilir. Özetle, rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının, dünya literatürüne, araştırma ve uygulama alanlarına paralel olarak, Türkiye’de yaygınlaşması için yetkili organlara ve Türk psikolojik danışman eğitimcilerine önemli görevler düşmektedir. Bu makalenin amacı rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının tanıtılması ve psikolojik danışmanlığın özel bir alanı olarak kurumsallaşmasına ön ayak olmaktır.

Yazarlar Hakkında / About Authors

Cahit Kaya, Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Lisans öğrenimini “Çukurova Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” bölümünde tamamlamıştır. Yüksek lisansını “eğitim alanında Vanderbilt Üniversitesinde” ve doktorasını “University of Wisconsin-Madison da rehabilitasyon psikolojisi alanında” tamamlamıştır. Psikososyal faktörler, mesleki rehabilitasyon ve pozitif psikoloji ilgi alanları arasındadır.

Cahit Kaya is currently working as a faculty at Giresun University. He graduated from “Cukurova University, Psychological Counseling and Guidance department”. He completed his master’s degree at Vanderbilt University and he completed his doctorate degree at University of Wisconsin-Madison in the department of rehabilitation psychology and rehabilitation counselor education. His research areas focus on psychosocial factors, vocational rehabilitation and positive psychology.

Enver Sarı, Giresun Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde anabilim dalı başkanı olarak görev yapmaktadır. Lisans öğrenimini “Gazi Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” bölümünde tamamlamıştır. Yüksek lisansını “Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” alanında ve doktorasını “Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” programında tamamlamıştır. Çözüm odaklı terapi, psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu, öz belirlenimcilik, ve özsayı ilgi alanları arasındadır.

Enver Sari is the chair of the Guidance and Psychological Counseling Department of Giresun University. He graduated from “Gazi University, Psychological counseling and guidance department”. He completed his master’s in Guidance and Psychological Counseling Department of Karadeniz Teknik University, and doctorate degree in Guidance and Psychological Counseling Department of Gazi University. His research areas focus on solution focused therapy, psychological well-being, life satisfaction, self-determination and self-esteem.

Yazar Katkıları / Author Contributions

CK, araştırmanın yürütücüsü konumunda olup, araştırmanın literatürünün yazılması, bulguların analizi ve tartışmanın yazılması aşamalarında katkı sunmuştur.

ES, araştırmanın literatürünün yazılması ve tartışmanın yazılması aşamalarında katkı sunmuştur.

CK is the coordinator of the study and contributed to the parts of literature writing, analysis of findings and writing of discussion.

ES contributed to the parts of literature writing, and writing of discussion.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Bu araştırmada, “yazarlar tarafından çıkar çatışmasının olmadığı rapor edilmiştir.”

In this study, the authors declared that “there is not any clash of interests”.

Fonlama / Funding

Bu araştırmada, “Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.”

No funding was received in this study.

Etik Bildirim / Ethical Standards

Bu araştırmanın uygulamaları Helsinki Deklerasyon’u çerçevesince gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları anket uygulamalarında etik onam dâhilinde gönüllü olarak yer almıştır.

The implementation of this research was carried out within the framework of the Helsinki Declaration. Participants of the study voluntarily participated in the survey applications within ethical approvals.

ORCID

Araştırmacıların ORCID kayıtları bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ajzen, I. (2015). The theory of planned behaviour is alive and well, and not ready to retire: A commentary on Snichotta, Pesseau, and Araújo-Soares. *Health Psychology Review, 9*(2), 131-137.
- Bellini, J. L. (2017). *Research in rehabilitation counseling: A guide to design, methodology, and utilization*. Springfield, IL: Charles C Thomas Publisher.
- Chan, F., Chronister, J., Catalano, D., Chase, A., Lee, E. J. (2004). Foundations of rehabilitation counseling. *Directions of Rehabilitation Counseling, 15*, 1-11.
- Chan, F., Keegan, J., Sung, C., Drou, M., Pai, C. H., Anderson, E., & McLain, N. (2009). The World Health Organization ICF Model as a Framework for Assessing Vocational Rehabilitation Outcomes. *Journal of Rehabilitation Administration, 33*(2), 91-112.
- Chan, F., & Thomas, K. R. (Eds.). (2015). *Counseling theories and techniques for rehabilitation and mental health professionals*. New York: Springer Publishing Company.
- Chou, C. C., Chan, F., Phillips, B., & Yui Chung Chan, J. (2013). Introduction to Positive psychology in rehabilitation. *Rehabilitation Research, Policy & Education, 27*(3), 126-130.
- Çavuş, Ö. H., & Tekin, A. (2015). Türkiye'de engellilerin istihdam yöntemi olarak korumalı işyeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30* (1), 145-165.
- Dong, S., MacDonald-Wilson, K. L., & Fabian, E. (2010). Development of the reasonable accommodation factor survey: Results and implications. *Rehabilitation Counseling Bulletin, 53*(3), 153-162.
- Elliott, T., & Leung, P. (2005). Vocational rehabilitation: History and practice. *Handbook of Vocational Psychology, 3*, 319-343.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (2011). *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. New York: Taylor & Francis.
- Jenkins, W., Patterson, J. B., & Szymanski, E. M. (1992). Philosophical, historical, and legislative aspects of the rehabilitation counseling profession. *Rehabilitation counseling: Basics and beyond, 2*, 1-40.
- Kaplan, D. M., & Gladding, S. T. (2011). A vision for the future of counseling: The 20/20 principles for unifying and strengthening the profession. *Journal of Counseling & Development, 89*(3), 367-372.
- Koch, L. C., & Rumrill, P. D. (2016). *Rehabilitation Counseling and Emerging Disabilities: Medical, Psychosocial, and Vocational Aspects*. Springer Publishing Company.
- Kosciulek, J. F., & Wheaton, J. E. (2003). Rehabilitation Counseling with Individuals with Disabilities: An Empowerment Framework. *Rehabilitation Education, 17*(4), 207-214.
- Leahy, M., Chan, F., & Saunders, J. (2003). A work behavior analysis of contemporary rehabilitation counseling practices. *Rehabilitation Counseling Bulletin, 46*, 66-81.
- Leahy, M. J., & Szymanski, E. M. (1995). Rehabilitation counseling: Evolution and current status. *Journal of Counseling & Development, 74*(2), 163-166.
- Maki, D. R., & Tarvydas, V. M. (2011). *The professional practice of rehabilitation counseling*. New York: Springer Publishing Company.
- Muthard J. E., & Salamone P. R. (1969). The roles and functions of the rehabilitation

- counselor. *Rehabilitation Counseling Bulletin*.13: 81-168. [11]
[SEP]
- Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (2001). Stages of change. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, training*, 38(4), 443-448.
- Roessler, R. T., & Rubin, S. E. (2006). *Case management and rehabilitation counseling: Procedures and techniques*. Austin, TX: Pro-Ed.
- Özgüven, E. (1990). Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin dünü ve bugünü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(1), 4-15.
- Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de engelli gerçeği*. İstanbul: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Cep Kitapları
- Sarı, E. (2017). Psikolojik danışma ve psikoterapi, 4. Baskı. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Ültanır, E. (2005). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) mesleği ve psikolojik danışman eğitimi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 102-111.
- Wright, G. N. (1980). *Total rehabilitation*. Boston, MA: Little Brown and Company.

Extended Abstract

Introduction: Counseling is a very broad category that includes a number of counseling subfields. Some of the counseling subfields are marriage and family counseling, guidance and career counseling, mental health counseling and school counseling. Among counseling subfields, school counseling is one of the mainly established counseling subfield in Turkey. Although it is not well known in Turkey, rehabilitation counseling is a specialty area of counseling and psychology (Maki & Tarvydas, 2012; Wright, 1980). Rehabilitation counseling is a very broad field and it is out of scope of this article to cover all aspects of rehabilitation counseling. However, this article aimed to spread rehabilitation counseling knowledge in Turkey. Consequently, the purpose of this article is to introduce rehabilitation counseling into Turkish counseling literature and to help its establishment as a specialty area of counseling in Turkey.

Method: This article briefly summarizes history and philosophy, knowledge and skills; role and functions; and specific organizations of rehabilitation counseling. To briefly explain rehabilitation counseling, one of giants in the rehabilitation counseling field, Fong Chan`s monumental book “Understanding Psychosocial Adjustment to Chronic Illness and Disability: A Handbook for Evidence-Based Practitioners in Rehabilitation” and his numerous articles were utilized (Chan et al., 2009). In addition to it, various research articles in the field of rehabilitation counseling were reviewed in writing this article.

Results: The history of rehabilitation counseling goes back to 1920`s and since 1950`s it has started to become a professionality of counseling. Rehabilitation counseling is described as a process where both the counselor and the client works together to evaluate and understand the client`s barriers and potentials so that personal and environmental resources of clients can be used effectively to improve the client`s psychological well-being and independence (Chan, Chronister, Allen, Catalano, & Lee, 2009). Rehabilitation counseling has specific philosophical concepts including but not limited to empowerment and autonomy. Rehabilitation counselors need to have both knowledge of counseling and rehabilitation. In addition to providing individual, group and family counseling services; role and functions of rehabilitation counselors include providing disability related services to help individuals with disabilities to overcome

psycho-social problems with an emphasize on career counseling and case management services.

Discussion & Conclusion: Although, rehabilitation counseling has become a specialty of counseling in Europe and America, necessary steps in that regard has not been taken in Turkey yet. Currently there is not rehabilitation counseling programs in Turkey. Rehabilitation counseling is currently mixed with special education in Turkey, and it is considered as a part of special education. There is limited research in the area of rehabilitation counseling in Turkey. However, recently Turkish Psychological Counseling Journal covered rehabilitation counseling as one counseling subfields and allocated space for the rehabilitation counseling. Given more effort is need to be taken to introduce rehabilitation counseling in Turkey, at the end of this article, some suggestions to facilitate establishment of rehabilitation counseling as a specialty area of counseling in Turkey is provided. As this is one of the first articles on this issue in Turkey, it is believed that it would be a significant adds to the Turkish counseling literature.